

doi:10.5559/di.21.2.18

Pasi Sahlberg
FINNISH LESSONS
What can the world
learn from the
educational change
in Finland?

Teachers College Press, Teachers College, Columbia University, New York (USA), 2011., 208 str.

Finski sustav odgoja i obrazovanja primjer je najuspješnijega svjetskog obrazovnog sustava, što dokazuju međunarodna vrednovanja uspješnosti učenika provedena u zadnjih desetak godina. Ako smo se ikad zapitali što njihov sustav čini toliko uspješnim i vrijednim divljenja, odgovore možemo pronaći u najnovijoj knjizi autora Pasijsa Sahlberga *Finnish Lessons: What can the world learn from educational change in Finland? (Lekcije iz Finske: što svijet može naučiti iz obrazovne promjene u Finskoj?)*. Knjiga je dio serije izdanja nakladnika Teachers College Press posvećenih obrazovnim reformama u svijetu.

Pasi Sahlberg ugledan je svjetski stručnjak na području obrazovnih reformi i obrazovne politike. U svojoj bogatoj karijeri vodio je projekte u Svjetskoj banci (World Bank) i Europskoj zakladi za stručnu izobrazbu (European Training Foundation), a trenutačno je izvršni direktor Centra za međunarodnu mobilnost i suradnju (National Centre for International Mobility and Cooperation) pri Ministarstvu obrazovanja Finske.

Premda je knjiga objavljena na početku studenoga 2011. godine, kritičari je već sada proglašavaju jednom od utjecajnijih knjiga s područja obrazovanja, a osvojila je i prestižnu američku nagradu za inovativni doprinos u obrazovanju, Upton Sinclair Award, za 2011. godinu.

Ova nam knjiga kroz pet poglavlja i dva predgovora donosi priču o uspješnoj zemlji i njezinu uspješnom sustavu odgoja i obrazovanja. U prvom predgovoru Ann Lieberman, izvršna urednica nakladnika Teachers College Press, ističe važnost kvalitetnog obrazovanja nastavnika u kontekstu suvremenih obrazovnih reformi. Andy Hargreaves, profesor s Bostonskog sveučilišta, u svojem predgovoru zaključuje: "Ako želimo razviti reformu koja će nadahnuti nastavnike da svojim djelovanjem pomognu svim učenicima u učenju, a ponajviše onima kojima je pomoć najpotrebnija, onda je Pasi Sahlberg nesumnjivo jedan od najboljih učitelja."

U *Uvodu* autor iznosi svoje osobno iskustvo nastavnika i istraživača koji živi opisanu reformu obrazovanja. U kratkim crtama objašnjava zašto je Finska danas primjer drugima. Obrazovanje u Finskoj odlikuje visok postotak uključenosti djece i mladih u oblike formalnog i neformalnog obrazovanja. Primjer je decentraliziranog i potpuno besplatnog obrazovanja. Nadalje, njihov je sustav ostao relativno imun na današnje tržišno usmjerene reforme obrazovanja, koje se odlikuju primjenom standardiziranih rješenja i visokim stupnjem birokratizacije. Umjesto toga, finski je sustav izgrađen na vrijednostima utemeljenim na jednakosti, pravednoj raspodijeli resursa i željom za jačanjem vlastitih kapaciteta.

Prvo poglavlje nazvano *Finski san: jednake obrazovne šanse (The Finnish Dream: Equal Educational Opportunities)* donosi povišeni pregled događaja nakon Drugoga svjetskog rata pa do nastanka moderne škole 1970-ih godina. Osim razmatranja društvenih okolnosti koje su utjecale na razvoj obrazovanja, autor analizira tijek ranih reformskih pokušaja koji su prethodili stvaranju *peruskoulu* – cjelovitoga i jedin-

stvenog sustava devetogodišnjeg obveznog obrazovanja. Sveobuhvatna reforma 1970-ih godina i rođenje *peruskoulu* potaknula je razvoj tri temeljna načela koja i danas odlikuju finski sustav odgoja i obrazovanja. Načelo pružanja jednakih obrazovnih šansi svima značilo je da svi učenici, bez obzira na podrijetlo, životne okolnosti i aspiracije prema učenju, imaju jednako pravo i obvezu pohađanja škole. Uvedeno je načelo pomoći i savjetovanja te sustavne profesionalne orijentacije učenika, što je dovelo do smanjenja stope ranoga napuštanja školovanja i ponavljanja razreda. Naposljetku, reforma se odrazila na uvođenje inovativnih metoda i oblika rada u nastavi za stvaranje poticajnog okruženja za učenje, a profesija nastavnika postala je visoko vrednovana djelatnost u finskom društvu. Osim prikazane strukture sustava odgoja i obrazovanja te osvrta na današnje stanje, autor opisuje postupak polaganja završnog ispita zrelosti (*Matriculation Examination*), koji je jedini oblik standardiziranoga vanjskog vrednovanja i preduvjet za pristup visokom obrazovanju.

Sljedeće poglavlje, *Finski paradoks: manje je više* (*The Finnish Paradox: Less Is More*), u prvom dijelu donosi analizu niza statističkih pokazatelja uspješnosti finških učenika na međunarodnim natjecanjima i standardiziranim vanjskim provjerama znanja (PISA, TIMSS, PIRLS i dr.) te usporedbu s dostignućima učenika drugih zemalja članica OECD-a. Od 2000. godine u provedena tri ciklusa PISA istraživanja finski su učenici zauzeli prvo mjesto na području jezične, matematičke i prirodoslovne pismenosti. Sami nastavnici i domaći stručnjaci nisu previše impresionirani rezultatima ovakvih provjera dostignuća. Struč-

na javnost izražava kritike prema standardiziranim provjerama znanja te reduciranju dostignuća na uzak segment provjerljiva sadržaja. Ipak, prema autoru, objašnjenje takva uspjeha može se promatrati na tri paradoksa. U javnim školama, finski nastavnici zapravo provedu manje sati u izravnom podučavanju i nastavi od svojih kolega u drugim zemljama. Manje vremena provedeno u izravnom podučavanju omogućuje nastavnicima više vremena za pripremu i planiranje, uključivanje u timove za unapređivanje kvalitete te profesionalni razvoj i usavršavanje. S druge strane, finski učenici imaju manje zadaće od svojih kolega u drugim zemljama. Cjelokupan rad zasniva se na procesu aktivnog učenja tijekom trajanja škole, a nastavnici dijele mišljenje kako zadavanje više zadataka za zadaću nužno ne vodi razvoju radnih navika i unapređenju učenja. Drugi je paradoks vezan uz proces vrednovanja dostignuća, a glasi *manje ispita, više učenja*. Iako učenici nisu podvrgnuti standardiziranim testovima znanja, to ne znači da ne postoje oblici ocjenjivanja i vrednovanja dostignuća. Oni su ipak zasnovani na logici kontinuiranoga praćenja i pomoći pri učenju, a možemo ih podijeliti na tri razine. U prvoj razini vrednovanja, kao sastavni dio procesa učenja i podučavanja, svaki nastavnik vrednuje učenike širokim spektrom dijagnostičkih, formativnih i sumativnih postupaka. Druga razina traje tijekom svakoga semestra. Prati se napredak i uspjeh u školskim i izvanškolskim aktivnostima, te u učenju i ponašanju. Nastavnici na temelju tih podataka predlažu niz mjera za poboljšanje učenikovih rezultata, a konkretan oblik pomoći vidi se u organiziranju dodatnih i dopunskih sati rada, ovisno o rezultatima. Svakom učeniku pomaže se u kreiranju osobnoga plana učenja, u kojem se vidi da se različitim tempom svladavaju određeni nastavni moduli i sadržaji. Statistički podaci upućuju na činjenicu da je gotovo polovica šesnaestogodišnjaka tijekom svojega obveznog obrazovanja bila uključena u neki od

oblika dodatne pomoći u učenju. Treći oblik vrednovanja provodi se svake godine na relativno malom uzorku škola, iz čega se dobivaju pokazatelji uspješnosti cijeloga sustava. Posljednji paradoks obrazovanja vezan je uz postizanje jednakosti uz pomoć veće raznolikosti. Iako je Finska relativno nacionalno homogena zemlja, od ulaska u Europsku uniju 1995. godine bilježi se porast broja stanaca. Današnja etnička i kulturna raznolikost u finskom društvu shvaćena je kao velika prednost za obrazovanje. Temeljno obrazovno načelo jest jednakost obrazovnih šansi za svu djecu, a politika jednakog raspoređivanja djece stranaca i manjina u škole znači stvaranje prilike za razvoj i djece i škola.

U trećem poglavlju, *Finska prednost: nastavnici (The Finnish Advantage: The Teachers)*, autor objašnjava ulogu i ugled koji nastavnici uživaju u Finskoj. Nastavnička profesija najrespektabilnije je zanimanje, a svake se godine tisuće i tisuće mladih prijavljuju na sveučilišne nastavničke studije. Od deset prijavljenih kandidata samo jedan će ostvariti pravo upisa studija s nastavničkim usmjerenjem. Poglavlje donosi raspravu o kulturi podučavanja koja je tradicija finskog društva i neraskidiv dio nacionalnog identiteta. Autor analizira ulogu nastavnika i sustava obrazovanja nastavnika u Finskoj u vrijeme obrazovne transformacije. Posebnost poglavlja jest detaljan prikaz slojevita sustava selekcije i obrazovanja nastavnika na sveučilištima te važnosti profesionalnog razvoja nastavnika, posebice iz perspektive kontinuiranog usavršavanja i cjeloživotnog učenja. Profesiju nastavnika u Finskoj odlikuje visok stupanj autonomije i osobne odgovornosti, a kontrolni i inspekcijski mehanizmi svedeni su na minimum. Osim sadašnjega sta-

nja, autor se dotiče i budućih trendova u obrazovanju nastavnika. Finski primjer pokazuje da je kompetentan nastavnik čvrst temelj na kojem se gradi obrazovna promjena.

U pretposljednem poglavlju, *Finski način: Država kompetitivnosti i blagostanja (The Finnish Way: Competitive Welfare State)*, razmatra se veza između obrazovne politike i napretka u drugim javnim sektorima nacionalnoga gospodarstva. Od gospodarske recesije ranih 1990-ih godina pa sve do danas ova je zemlja uspjela na znanju izgraditi gospodarski napredak. Autorova je teza da se napredak na području obrazovanja odvija u sinergiji s cjelokupnim političkim nastojanjima za stvaranje veće kompetitivnosti, transparentnosti i politikom socijalne države blagostanja. Za ilustraciju je poslužila zanimljiva usporedba stanja u obrazovanju i najpoznatijem finskom "proizvodu", Nokiji. Iako je riječ o posve različitim i teško usporedivim sustavima, ipak ih odlikuje jedna zajednička karakteristika – finski način, tj. vjerovanje u kreativne, inovativne i obrazovane ljude.

Posljednje poglavlje nosi naziv *Je li budućnost finska? (Is the Future Finnish?)*. Svi pokazatelji upućuju na zaključak da je prvo desetljeće 20. stoljeća na području kvalitete obrazovanja obilježila Finska. Njihova je izvrsnost rezultat drugačije vizije javnog obrazovanja, utemeljene na jednakim obrazovnim šansama, atraktivnosti profesije nastavnika, profesionalnoj odgovornosti, povjerenju građana u školu i održivoj političkoj stabilnosti. Međutim, Sahlbergov pristup odlikuje se neprestanim promišljanjem i težnjom za uvođenjem novih inovacija. Ističe da je *Veliki san* finskog obrazovanja "izgraditi zajednicu učenika u kojoj će postojati svi preduvjeti za puni razvoj talenata mladih ljudi". Izazovi koji predstoje usmjereni su prema podizanju kvalitete učenja i stvaranju individualiziranoga kurikula. Autor smatra da se nova vizija može ostvariti ako se svakom učniku omogući stvaranje vlastita plana učenja koji bi povezivao, osim formalnih, i oblike neformalnog i informalnog učenja.

Nadalje, alociranje učenja izvan prostora učionice otvorilo bi prostor za pomak od podučavanja utemeljenog na kurikulumu prema učenju na temelju osobnoga plana i posve individualnoga kurikula. Funkcija finske škole budućnosti ostvarit će se većim uključivanjem i poticanjem kreativnosti, razvojem vještina potrebnih za rješavanje problema te razvojem interpersonalnih vještina učenika.

Zaključno, ova je knjiga priča o sustavnom građenju vizije obrazovanja za 21. stoljeće, koje se svojom originalnošću i vjerovanjem u vlastiti put uspjelo oduprijeti globalnim obrazovnim reformskim trendovima. Knjiga ne nudi recept za uspjeh, nego potiče čitatelja na promišljanje te donosi poruku ohrabrenja drugima u pronalaženju vlastita puta promjene sustava odgoja i obrazovanja. Knjiga *Finnish Lessons* Pasija Sahlberga mogla bi zbog relevantnosti teme, stručne i na činjenicama zasnovane analize reforme obrazovanja, poslužiti kao zanimljivo i inspirativno štivo svima koji su osobno i/ili profesionalno zainteresirani za razvoj i unapređenje kvalitete sustava odgoja i obrazovanja.

Daliborka Luketić